

Socialnämnden i Vara kommun får kritik för att den ensidigt bestämt hur ett barns umgänge med vårdnadshavaren skulle utformas

Beslutet i korthet: En pojke vårdades på frivillig grund med stöd av socialtjänstlagen och var placerad i familjehem. Han hade umgänge med vårdnadshavaren en gång i veckan. Vid två tillfällen under perioden maj–juni 2018 informerade tjänstemän vid förvaltningen vårdnadshavaren om att umgänget hade ändrats på ett visst sätt. Det var bl.a. fråga om att umgänget minskades till ett tillfälle varannan vecka.

Om ett barn vårdas med stöd av socialtjänstlagen är det vårdnadshavarna som bestämmer i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (6 kap. 11 och 13 §§ föräldrabalken). En socialnämnd har alltså inte någon möjlighet att ensidigt bestämma hur umgänget mellan ett barn och en vårdnadshavare ska utformas. När en fråga uppkommer om umgängets omfattning bör nämnden samråda med vårdnadshavaren för att klargöra om det finns förutsättningar att komma överens om en ny utformning av umgänget.

Enligt JO har nämnden i det aktuella fallet agerat som om den ensidigt kunde bestämma umgängets utformning. JO kritiserar nämnden för denna brist i handläggningen.

I beslutet gör JO även vissa uttalanden om hur nämnden bör samråda med vårdnadshavarna i fråga om hur umgänget ska utformas.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på socialtjänsten i Vara kommun.

AA uppgav bl.a. följande: Hon är mor till BB, född 2016. BB var placerad i familjehem med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Socialtjänsten begränsade BB:s umgänge med henne trots att hon inte samtyckte till det.

Utredning

JO tog del av vissa journalanteckningar i BB:s ärende. Därefter begärde JO att Socialnämnden i Vara kommun skulle yttra sig över det som AA hade uppgett i sin anmälan till JO.

Mamma AA hade inledningsvis efter att familjehemsvården inleddes umgänge i sitt hem med BB. Socialnämnden tillsatte ett umgängesstöd att närvara och vara stödande för både mor och son vid umgängen då det varit incidenter i hemmet

som utgjorde risk att BB för illa. Modern samtyckte till insatsen umgängesstöd. Under våren eskalerade riskerna i hemmet då AA har det mycket ostädad, smutsigt [– – –]

Umgångena mellan AA och BB har därefter varit på annan plats utanför hemmet, först i AA:s boendeort då BB haft kvar sin förskoleplats där inledningsvis. Efter att BB fått förskoleplats i familjehemmets boendeort så har umgångena mellan AA och BB hållits i församlingshemmet i Arentorp. AA blir hämtad och lämnad vid bostaden av umgängesstödet vid umgängestillfällena.

Vid ett möte 180614 mellan socialnämnd och AA föreslår nämnden att umgängestiderna förläggas varannan vecka, vilket diskuteras på ett möte 180614. AA samtycker inte utan vill göra tvärt om, utöka umgångena och pratar om att BB bara bor hos familjehemmet tills hon mår bättre och kan ta hand om honom.

Dagen efter, 180615, meddelar AA:s gode man att AA vill ha umgänge på midsommarafton med BB, något som överhuvudtaget inte diskuterats med socialtjänst och familjehem. Familjehemmet har även fått samtal från AA med uppgift att hon har för avsikt att hämta hem BB. Då det bedöms finnas stor risk att AA hämtar BB på midsommarafton i familjehemmet gör socialtjänsten ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU samt beslutar om umgängesbegränsning enligt 14 § 2 st 1 p LVU, för att säkra vården av BB. Utredning inleds.

Förvaltningsrätten upphäver det omedelbara omhändertagandet av BB 180627 med motiveringen att AA samtycker till den pågående familjehemsplaceringen av BB. Även om det finns meningsskiljaktigheter mellan AA och socialnämnden angående umgänge med BB gjorde förvaltningsrätten en annan skyddsbedömning av detta än nämnden. Nämnden begärde att de offentliga biträdena skulle kvarstå. AA informeras och socialtjänsten ber om ett möte med AA och offentligt biträde gällande umgängesplanering.

180703 hålls ett möte med AA och offentligt biträde. Där diskuteras frågan om umgänge mellan AA och BB. Inget beslut eller överenskommelse görs just då utan AA ska fundera vidare.

180828 hålls ett nytt möte med AA, offentligt biträde, god man och representanter från socialtjänsten. AA samtycker efter en paus och diskussion med sitt offentliga biträde, umgängesplanering och umgängesstöd. AA vill byta umgängeslokal och detta ska socialtjänsten se över. Socialtjänsten bedömer att offentliga biträden ska kvarstå för AA då lämnat samtycke av socialnämnden bedöms som bräckligt.

Sammanfattningsvis anser socialnämnden att handläggningen är korrekt utförd och i dialog med AA. Umgängesbegränsningar har skett i samband med ett omedelbart omhändertagande men upphörde när förvaltningsrätten inte fastställde socialnämndens beslut. Socialnämnden överklagade inte förvaltningsrättens beslut.

Offentliga biträdena har kvarstått för att bistå AA efter det omedelbara omhändertagandet i juni och den följande utredningen. Det är AA själv, med stöd av sitt offentliga biträde, som har samtyckt till umgängesplaneringen som varit en process under sommaren 2018. Socialnämnden har bedömt att vård kan ske enligt SoL då kriterier för att söka vård med stöd av LVU inte befunnits tillräckliga.

AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Rättslig reglering

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet (1 kap. 1 § SoL). Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne

(3 kap. 5 § SoL). Detta innebär att insatser som rör ett barn ska ske i samförstånd med barnets vårdnadshavare.

Socialnämnden ska sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i t.ex. ett familjehem (6 kap. 1 § SoL). Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Under vissa förutsättningar kan ett barn ges vård utan vårdnadshavarnas samtycke. Bestämmelser om sådan tvångsvård finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Om barnet vårdas med stöd av SoL är det vårdnadshavarna som bestämmer i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (6 kap. 11 och 13 §§ föräldrabalken, FB). I en sådan situation har nämnden alltså inte någon möjlighet att ensidigt bestämma hur umgänget mellan barnet och vårdnadshavaren ska utformas.

Bedömning

BB vårdades på frivillig grund med stöd av SoL och var placerad i familjehem. Han hade umgänge med AA tre timmar varje onsdag i närvaro av umgängesstöd. Umgängesstödet bedömde att umgängestillfällena var för långa för BB.

Den 21 maj 2018 skickade familjehemssekreteraren CC ett mejl till AA med bl.a. följande innehåll:

Från och med juni månad kommer det att ske följande ändringar vad gäller ditt umgänge med BB både vad det avser lokal och antal tillfällen. [– – –]

Från juni månad kommer umgängen ske i Arentorps församlingshem/kyrka [– – –]

Mellan 13.30 och 15.30 pågår umgänget. [– – –]

Vid frågor eller synpunkter kan du kontakta mig via mejlen eller på telefon [...].

Av mejlet framgick också att umgänge framöver skulle äga rum varannan vecka. AA ifrågasatte beskedet och anförde bl.a. att det var fråga om en frivillig placering av BB.

CC anförde i ett mejl den 1 juni bl.a. följande:

Umgängen ska framtida ske de tider och under de förutsättningar jag beskrev i tidigare mejl. Undantag kan endast göras i samråd med handläggare och familjehem.

AA ifrågasatte även detta besked och uppgav att det utgjorde en umgängesbegränsning. Den 8 juni svarade CC att det var fråga om ett förslag, som de ville diskutera med henne. Ett möte ägde rum den 14 juni mellan bl.a. AA och CC. Vid mötet uppgav AA att hon ville att umgänget skulle ha samma omfattning som tidigare. Tjänstemännen meddelade att deras chefer stod bakom umgängesplaneringen. De uppgav också att BB:s ärende skulle överlämnas till socialtjänstens utredningsgrupp för utredning av ansökan om LVU och umgängesbegränsning.

Den 20 juni beslutade nämnden om omedelbart omhändertagande av BB enligt 6 § LVU och om umgängesbegränsning. Familjerättssekreteraren DD meddelade AA den 21 juni att umgänge mellan BB och henne skulle ske en gång i månaden.

Förvaltningsrätten i Jönköping upphävde den 27 juni 2018 beslutet om omedelbart omhändertagande av BB. Samma dag skickade DD ett mejl till AA och uppgav att de behövde planera det kommande umgänget. Den 3 juli informerades AA om att nämnden skulle ansöka om att BB skulle vårdas med stöd av LVU.

Ett möte ägde rum den 4 juli mellan bl.a. AA, hennes ombud och DD. Av journalanteckningen från mötet framgår bl.a. följande:

AA samtycker inte till socialtjänstens förslag om umgänge varannan vecka och vi förklarar att vi därmed fortsatt inte är överens kring omfattningen av umgänget. Något beslut i frågan kring umgänge fattas inte vid aktuellt möte. AA ska fundera vidare i frågan.

Följande dag skickade DD ett mejl till AA med bl.a. följande lydelse:

Gällande umgänge i övrigt är nästa umgängestillfälle onsdag nästa vecka (180711). Därefter fortsätter umgänge att ske varannan vecka så som tidigare föreslagits i av socialtjänsten uppgjord umgängesplanering. Om du inte samtycker ombuds ditt juridiska ombud kontakta sektionschef EE.

Nämnden har i sitt remissvar redogjort för varför den ansåg att umgänget mellan BB och AA skulle begränsas.

JO brukar inte uttala sig om rena s.k. bedömningsfrågor, och det finns inte anledning att frånga den principen i detta fall. Jag kommer alltså inte att uttala mig i fråga om vilket umgänge som var lämpligt under den aktuella perioden. Min granskning avser enbart nämndens formella handläggning av umgängesfrågan.

Eftersom BB vårdades med stöd av SoL saknade nämnden möjlighet att ensidigt bestämma hur umgänget skulle utformas. Om nämnden bedömde att umgänget behövde minskas kunde den inte genomdriva en sådan förändring med mindre än att AA samtyckte till detta. När en fråga uppkommer om umgängets omfattning bör nämnden diskutera saken med vårdnadshavaren för att klarlägga om det finns förutsättningar att komma överens om en ny utformning av umgänget.

Nämnden har i sitt remissvar uppgett att den vid ett möte med AA den 14 juni föreslog att umgänget skulle minskas.

Uppgifterna i remissvaret ger intryck av att det var vid det mötet som frågan om att minska umgänget berördes för första gången. Det framgår dock av utredningen i ärendet att CC redan den 21 maj skickade ett mejl till AA med besked om umgängets utformning. Nämnden har inte berört mejlet i sitt remissvar. Mejlets innehåll kan enligt min mening inte uppfattas på något annat sätt än att nämnden på egen hand hade bestämt hur umgänget skulle utformas.

Det har kommit fram att nämnden även efter förvaltningsrättens beslut den 27 juni meddelade AA att umgänge skulle ske i enlighet med nämndens förslag och att hon fick höra av sig via sitt ombud om hon inte samtyckte till förslaget.

Nämnden har därmed agerat som om den på egen hand kunde bestämma umgängets utformning. Handläggningen har därigenom brustit, och nämnden förtjänar kritik.

Jag vill tillägga följande i fråga om hur nämnden bör samråda med vårdnadshavarna om hur umgänget ska utformas. Ett samråd kan ske på olika sätt. Enligt min mening är det en lämplig ordning att socialtjänsten diskuterar umgängets utformning vid ett samtal med vårdnadshavarna. Ett sådant samtal kan ske per telefon, vid ett möte på socialtjänstens kontor eller i hemmet. Ibland kan det fordras flera möten. Vårdnadshavarna ska få en möjlighet att beskriva hur de anser att deras umgänge med barnet ska utformas. Socialtjänsten bör vid diskussionerna sträva efter att vara så tydlig som möjligt om bl.a. det realistiska i vårdnadshavarnas önskemål om umgänge och om vad konsekvenserna kan bli om man inte kan komma överens om saken. Om det inte går att nå en överenskommelse om umgängets utformning kan frågan om vård med stöd av LVU behöva aktualiseras för att nämnden ska kunna reglera umgänget på ett sätt som är förenligt med barnets behov. När en handläggare berör den saken under ett samtal är det förståeligt att vårdnadshavarna kan uppfatta det som att socialtjänsten hotar med att ansöka om tvångsvård enligt LVU. Nämnden måste dock kunna informera vårdnadshavarna om att vård med stöd av LVU kan aktualiseras om de och nämnden inte kan komma överens om hur umgänget ska utformas. I annat fall kan vårdnadshavarna i ett senare skede anse att de har blivit vilseledda av socialtjänsten. Det är inte min sak att i närmare detalj ange hur själva diskussionen om umgänget ska genomföras, utan detta måste naturligtvis anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet. Handläggarna har i det sammanhanget att utgå från sin kompetens och erfarenhet. Jag vill också understryka att nämnden vid alla åtgärder som rör ett barn ska beakta barnets bästa.

Ärendet avslutas.